

Vijfde Goudse rede voor verdraagzaamheid

(tekst Ewoud Butter, 19 december 2017)

Introductie

Aan het begin van de Eerste Wereldoorlog zochten vele Belgen in Nederland een veilig heenkomen.

Jacobus van der Veken, eigenaar van een behangwinkel op de Markt in Roosendaal, schreef destijds in zijn dagboek:

“Wat er van terecht moet komen, ik weet het niet! Duizenden, ik lieg niet, duizenden, vluchtelingen van Antwerpen en omgeving komen met treinen, wagens en te voet Roosendaal binnen. Rijk en arm, alles vlucht naar Nederland. Alle groote gebouwen, niet voor het leger in gebruik, zitten vol met deze ongelukkige mensen, die allen liefdevol door geheel Roosendaal worden geholpen.”

Niet alleen in Roosendaal werden de Belgen gastvrij opgevangen. Bij verschillende grensposten werden kopjes koffie uitgedeeld. Naar schatting een miljoen vluchtelingen kregen in Nederland onderdak en voeding, terwijl Nederland zelf in die tijd ongeveer 8 miljoen inwoners kende. Na ongeveer een maand gingen de meeste vluchtelingen terug. Ruim 100.000 Belgische vluchtelingen bleven uiteindelijk langere tijd in Nederland.

Er was ook toen wel sprake van mopperende burgers, maar over het algemeen toonde de Nederlandse bevolking zich verdraagzaam en gastvrij ten opzichte van een absoluut record aantal vluchtelingen.

Ook in de jaren 90 van de vorige eeuw, toen er ook erg veel vluchtelingen naar Nederland kwamen, onder andere uit voormalig Joegoslavië, was er relatief weinig verzet tegen hun opvang.

De afgelopen jaren lijkt dat opeens heel anders te zijn. Er kwamen in 2015 en 2016 opnieuw veel asielzoekers. Hoewel er nog steeds veel Nederlanders waren die zich gastvrij opstelden, was er nu ook veel meer en luidruchtiger verzet tegen de opvang van vluchtelingen. Bezorgde en soms boze Nederlanders lieten zich horen. Dit verzet vond niet alleen buitenparlementair plaats, maar ook in de Tweede Kamer waar vooral de PVV zich verzette tegen de opvang van asielzoekers. Ook andere partijen lieten zich meer dan in het verleden kritisch uit over deze opvang.

Hoe komt dat? Zijn we minder verdraagzaam geworden? Ik wil die vraag in deze rede kort verkennen.

Wat is een vluchteling?

Maar eerst even de vraag: wat is een vluchteling en wat is een asielzoeker? Dat is vastgelegd in het VN Vluchtelingen verdrag dat in 1951 tot stand kwam.

Asielzoekers zijn personen die hun eigen land verlaten hebben en bescherming zoeken in een ander land. Wanneer ze asiel aanvragen doen ze een beroep op het Vluchtelingenverdrag en willen ze erkend worden als vluchteling.

Iemand kan erkend worden als vluchteling wanneer hij of zij in het thuisland gegronde vrees heeft voor vervolging. Redenen voor vervolging kunnen zijn: ras, godsdienst, nationaliteit, politieke overtuiging of seksuele voorkeur.

Ruim 150 staten hebben zich bij het VN Vluchtelingenverdrag aangesloten. Nederland deed dat in 1956. Op grond van dit verdrag worden asielzoekers in Nederland opgevangen en wordt besloten of ze erkend worden als vluchteling of niet. Als ze niet erkend worden als vluchteling, moeten ze het land weer verlaten.

Opvang van vluchtelingen tot 1956

Tot 1956 speelden internationale afspraken en verdragen ook een rol bij de opvang van vluchtelingen in Nederland, maar werd deze opvang vaak geregeld door maatschappelijke organisaties. Vaak waren dit religieuze organisaties, maar ook kon de opvang door bijvoorbeeld gilden geregeld worden.

Dat gebeurde al in de 16^e eeuw toen opvang werd geboden aan protestante intellectuelen uit Antwerpen die tijdens de tachtigjarige oorlog naar Nederland waren gevlucht. Ze waren welkom, want ze namen kennis en kapitaal mee.

In de 17e eeuw kwamen veel Portugese Joden en Franse hugenoten naar Nederland, omdat ze in hun thuisland vervolgd werden vanwege hun protestantse geloof.

Ook deze vluchtelingen waren welkom vanwege hun geld, kennis en contacten. Ze kregen aanvankelijk ook allerlei voorrechten. Maar toen bleek dat ze niet allemaal rijk waren, vervielen deze voorrechten en kwam er kritiek los. Bovendien werden de hugenoten belachelijk gemaakt vanwege de manier waarop ze gekleed gingen en vanwege hun manier van praten. De Nederlanders vonden de Franse nieuwkomers verwijft en arrogant.

Niet alle vluchtelingen kregen een warm welkom. Zo werd het voor joodse vluchtelingen uit Nazi Duitsland en uit Polen na 1934 een stuk moeilijker om langere tijd in Nederland te verblijven. Na 1938 moesten bijna alle vluchtelingen bij de grens met Duitsland tegengehouden worden en moesten joodse vluchtelingen waar mogelijk teruggestuurd worden. In de praktijk werd deze maatregel overigens niet altijd zo streng en consequent toegepast. Er bleven nieuwe vluchtelingen binnenkomen.

Na de Tweede Wereldoorlog kwamen er bijvoorbeeld vluchtelingen uit Hongarije, Tsjechoslowakije, Vietnam, Sri Lanka en Bosnië.

Of vluchtelingen een warm welkom kregen was vooral afhankelijk van de mate waarmee de Nederlandse bevolking zich met de vluchtelingen kon identificeren. Dat was bijvoorbeeld gemakkelijker bij vluchtelingen uit een buurland, wanneer de vluchtelingen een vergelijkbare religie aanhingen, wanneer ze op de vlucht waren voor een gemeenschappelijke vijand of wanneer er sprake was van een duidelijk humanitaire crisis.

Een iconisch beeld kon bij dit laatste behulpzaam zijn. Denk bijvoorbeeld aan de beelden tijdens de oorlog in Joegoslavië van concentratiekampen met uitgemergelde Bosniërs.

Hoe meer empathie de Nederlandse bevolking voor een groep vluchtelingen kon opbrengen, hoe warmer het welkom was en hoe groter de rol was van vrijwilligers en van maatschappelijke organisaties bij de opvang van deze groep.

Nu, in de 21^e eeuw lijkt er sprake van meer verzet tegen de opvang van vluchtelingen en van minder verdraagzaamheid. Hoe komt dat?

Ik zoek hiervoor de verklaring bij een paar ontwikkelingen in de jaren '90, die van grote invloed geweest op de wijze waarop we in Nederland, en daarbuiten, samenleven. Ontwikkelingen die van invloed zijn geweest op de wijze waarop we de wereld om ons heen ervaren, hoe we met de wereld communiceren, hoe we onze eigen plek op de wereld definiëren en hoe we naar anderen kijken.

De eerste belangrijke ontwikkeling is, misschien weinig verrassend, **de opkomst van nieuwe media** geweest.

De opkomst en het effect van nieuwe media

Ter illustratie een kort, persoonlijk verhaal, dat voor de ouderen onder u herkenbaar zal zijn. Ik heb zelf in de jaren '80 gestudeerd en schreef mijn werkstukken nog op een typemachine. Dat wil zeggen dat ik eerst alles op papier moest uitschrijven en daarna moest proberen het foutloos over te tikken. In 1987 kocht ik voor 500 gulden een bijzonder innovatief apparaat: een Brother met een correctiegeheugen van 1 regel. Een wonder van techniek. Twee jaar later schreef ik mijn afstudeerscriptie op een geleende computer. Iedere paragraaf bewaarde ik op een aparte grote flop.

Communiceren met anderen deed ik via kaarten en soms lange brieven, of ik belde in een studentenhuis met de gemeenschappelijk telefoon in een tochtige gang waarbij ik steeds na afloop de tikken op moest schrijven. Wanneer ik in het buitenland was en met mijn ouders wilde bellen, moest dat met een heleboel losse muntjes in de hand of door collect call te bellen.

Mijn informatie haalde ik in die tijd vooral uit de bibliotheek en archieven, uit de krant en van de drie publieke zenders die Nederland rijk was. Pas in het jaar van mijn afstuderen, 1989, kregen we in Nederland de eerste commerciële zender: RTL Veronique.

Twee jaar later, in 1991, werd het World Wide Web ingevoerd en deed het internet en het emailverkeer zijn intrede. Aanvankelijk nog allemaal op bescheiden schaal en met veel technische beperkingen zoals bijzonder luidruchtige en trage modems. In dezelfde tijd kregen steeds meer mensen een antwoordapparaat, later volgde de mobiele telefoon en sinds een dikke 10 jaar is ons leven verrijkt met een smartphone. De eerste smartphone met een touchscreen, de iPhone, werd in 2007 gelanceerd.

Dit klinkt misschien allemaal een beetje als een oude mannenverhaal, maar de impact van al deze ontwikkelingen is enorm geweest – ook op de wijze waarop we over vluchtelingen praten. Ik wil er twee uitpikken:

Allereerst zijn we, als er ergens iets gebeurt, er veel sneller, gewild of ongewild getuige van. Wanneer er 30 jaar geleden in Eindhoven een steekpartij plaats vond, dan stond daarover hooguit een kort berichtje in het Eindhovens Dagblad. De rest van Nederland kreeg er niets van mee tenzij de Telegraaf er aandacht aan besteedde. Kwaliteitskranten als NRC en Volkskrant deden dat meestal niet en de nationale omroepen ook niet.

Tegenwoordig is dat anders.

Wanneer er nu een steekpartij in Eindhoven plaats vindt, is de kans groot dat getuigen hun ervaring direct delen via sociale media. Wanneer de verhalen heftig genoeg zijn of iemand het incident met zijn mobieltje heeft opgenomen, wordt het al snel op grote schaal gedeeld en komt het op landelijk sites die leven van dergelijk sensationeel nieuws. Wanneer het onderwerp dan voldoende ‘trending’ is geworden, nemen ook landelijke media het over in een nieuws- of een praatprogramma.

Dit is van invloed op ons beeld van de wereld. We krijgen nieuws op verschillende manieren aangeboden. We krijgen niet alleen het nieuws via reguliere media, maar ook via alternatieve bronnen. We zijn niet alleen consumenten van media geworden, maar produceren zelf ook content en creëren en reproduceren zo onze eigen visie op de wereld.

Strijd om de kijkers

Voor de reguliere media, of de mainstreammedia is het moeilijker geworden om overeind te blijven. Zeker sinds de opkomst van commerciële zenders en van het internet is de concurrentie om adverteerders enorm toegenomen. Meer kijkers, meer kopers van je krant of meer bezoekers aan je website, betekenen meer inkomsten. En dat bereik je onder andere door als eerste met nieuws te komen of door het nieuws met veel spektakel of emotie te brengen.

Het gevaar bestaat dan dat er slordigheden in de berichtgeving sluipen. Dat journalisten niet meer aan hoor en wederhoor doen, dat er niet meer gefactcheckt wordt of dat er gasten in praatprogramma's verschijnen die niet deskundig zijn, maar wel een sappige mening vertolken.

Voor media is de verleiding groter geworden om niet te brengen wat er gebeurt, maar te brengen wat de consument graag wil horen. Er moeten hits en clickbaits gescoord worden.

En wat scoort er? Vooral berichten die emoties oproepen scoren.

We weten bijvoorbeeld dat een artikel met een emotie als ‘woede’ in de kop beter gelezen wordt. We weten ook dat angst scoort. Mensen zijn eerder geneigd berichten te lezen die een appel doen op hun grootste angsten. Angst voor ziekten, voor criminaliteit, voor oorlog, voor klimaatverandering etc. en vooral de angst dat we kwijtraken wat ons dierbaar is. De angst dat onze cultuur, onze gewoonten, onze manier van leven bedreigd wordt, is vooral de laatste jaren enorm toegenomen.

Maar ja, als we het over ‘ons’ heb, wie zijn ‘wij’ dan eigenlijk?

Daarbij kom ik bij de tweede trend sinds de jaren 90:

Het debat over onze nationale identiteit.

Vanaf het eind van de vorige eeuw en vooral in de jaren 90 is er sprake van geweest van een toenemende aandacht voor het herwaarderen of versterken van onze nationale identiteit, onze nationale cultuur of onze Nederlandse waarden. Hoogleraar staats- en bestuursrecht Couwenberg deed het al in de jaren 80 en daarna volgden onder andere Paul Scheffer, Frits Bolkestein, Pim Fortuyn en dit jaar nog CDA-leider Sybrand Buma.

De behoefte aan een nationale identiteit is verklaarbaar. Door processen als ontzuiling, individualisering, globalisering en innovaties op het gebied van (digitale) communicatie is ons leven drastisch en in hoog tempo veranderd. De wereld is veel kleiner geworden, de internationale verhoudingen zijn sinds de val van de Muur en de opkomst van nieuwe economieën snel gewijzigd. De Europese Unie is flink uitgebreid en de samenstelling van onze bevolking is, zeker in de (buurten van grote) steden, in enkele decennia ingrijpend veranderd.

Voor veel mensen is dat allemaal wel erg snel gegaan. En dat geldt niet alleen voor ouderen.

De behoefte om tegen deze achtergrond te proberen te definiëren wie we als Nederlanders zijn, wat onze normen en waarden en wat 'onze manier van leven' is, is begrijpelijk. Wanneer we bijvoorbeeld van nieuwkomers eisen dat ze zich moeten aanpassen, moeten we op zijn minst weten waaraan.

Daarnaast kan het voor het behoud van een verzorgingsstaat en de daarvoor noodzakelijke onderlinge loyaliteit nuttig zijn aan een gevoel van nationale verbondenheid te werken.

Het treurige is alleen dat ongeveer twintig jaar discussie over onze identiteit of cultuur weinig positiefs heeft opgeleverd.

Paling

Allereerst komt dat omdat het praktisch onmogelijk is om onze identiteit of onze nationale cultuur te omschrijven. Het is gemakkelijker een paling uit een emmer snot te halen. Nou herkennen we waarschijnlijk allemaal Nederlandse toeristen in het buitenland, maar het valt niet mee om een Nederlandse identiteit op zo'n manier te omschrijven dat alle leden van onze verbeelde nationale gemeenschap, variërend van een Amsterdamse hipster tot een ouderling uit Staphorst, zich kunnen herkennen. Een volksaard is met geen woorden te beschrijven, stelde Johan Huizinga 80 jaar geleden al.

Wanneer aan politici wordt gevraagd naar wat onze identiteit of onze manier van leven is, komen ze dan ook meestal niet veel verder dan het opsommen van de gelijkheid van man en vrouw, de acceptatie van homoseksualiteit en een aantal elementaire vrijheden die niet alleen zijn vastgelegd in onze grondwet, maar ook een wezenlijk onderdeel vormen van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Hartstikke goed om die essentiële vrijheden te benoemen, meer aandacht daarvoor is voor veel Nederlanders geen overbodige luxe, maar typisch Nederlands? Nou, nee.

Het valt ook niet mee. Het probleem met identiteiten en culturen is dat ze per definitie dynamisch zijn. Ze worden continu en afhankelijk van de plaats en omstandigheden opnieuw ingevuld, geïnterpreteerd en aangepast. Bovendien weten we inmiddels dat een mens afhankelijk van plaats, tijd en situatie, van de ene identiteit naar de andere kan hoppen en zich tegelijkertijd met verschillende (verbeelde) groepen kan identificeren.

Heimwee

Het debat over onze nationale identiteit heeft ook weinig opgeleverd, omdat het tot nu toe niet insluitend, maar juist uitsluitend uitpakt. Dat komt omdat het debat wordt overheerst door conservatieven met heimwee. Zij zoeken de ijkpunten voor een nationale identiteit in een ver en bepaald niet smetteloos verleden. Zo verkozen we bijvoorbeeld de grootste Nederlander allertijden, hadden we een premier die de VOC-mentaliteit bejubelde en wil het kabinet nu dat alle kinderen het Wilhelmus leren zingen.

Ook wordt te pas en vooral te onpas verwezen naar onze (joods) christelijke roots.

Uitsluitend

De discussie over onze identiteit richt zich in de praktijk dus keer op keer vooral op een verleden waar nieuwkomers geen deel van uitmaakten, hooguit als gekoloniseerden of slaven en op een religie die door de helft van de bevolking inmiddels vaarwel is gezegd.

Sterker, onze joods-christelijke roots worden er meestal vooral bij gesleept om ze af te zetten tegen (vermeende) waarden van een andere religie, altijd de islam – en dan bij voorkeur de meest orthodoxe varianten hiervan.

We definiëren onze identiteit en cultuur in de praktijk dus op zo'n manier dat een deel van de Nederlanders er geen onderdeel van uitmaakt.

Dat werd bijvoorbeeld duidelijk toen voormalig minister van Integratie, Ella Vogelaar tien jaar geleden [in dagblad Trouw](#) liet weten dat zij zich kon 'voorstellen' dat wij 'ooit' (over een paar eeuwen voegde ze er voorzichtig aan toe) zullen zeggen dat Nederland een land is van joods-christelijke-islamitische tradities. Geert Wilders noemde haar direct 'knettergek' en diende een motie van wantrouwen in.

Toch deed Ella Vogelaar niet veel meer dan een feit uiterst voorzichtig formuleren. Of Wilders en anderen het namelijk leuk vinden of niet: moslims zijn hier en zullen hier blijven. Van de ongeveer miljoen moslims is een groot deel in Nederland geboren en ook hun kinderen en kleinkinderen zijn niet minder Nederlands dan bijvoorbeeld Sybrand Buma of Thierry Baudet. Evengoed zijn andere religieuze en etnische groepen die hier al decennia wonen net zo Nederlands als bijvoorbeeld andere Nederlanders met een migratieachtergrond zoals Jesse Klaver, Marco Borsato en de belangrijkste leden van ons koningshuis.

Clash of Civilizations

Een ander probleem is dat identiteiten vaak in contrast met anderen geformuleerd. Dat betekent in de praktijk: als we niet goed kunnen definiëren wie wij zelf zijn, dan definiëren we wel wie de 'Anderen' zijn. En die Anderen vormen meestal een bedreiging. Daar moeten we bang voor zijn.

De Anderen waren tot 1989 de communisten, maar na de val van de Muur zijn het de niet-westerse beschavingen en vooral de moslims geworden.

Gestimuleerd door het idee van een Clash of Civilizations zoals die door Huntington werd beschreven, maar ook door het sterk toegenomen islamitisch terrorisme, worden 'de westerse beschaving' en de "islamitische beschaving" steeds scherper tegenover elkaar gesteld.

Sinds George Bush de aanslagen van 11 september 2001 een aanval op de westerse beschaving noemde, wordt dit frame herhaald bij alle aanslagen die werden gepleegd door moslimterroristen in het Westen.

Ze werden geduid als een aanval op 'onze waarden' en 'onze manier van leven'. Dat moslimterroristen de afgelopen decennia tegelijkertijd nog veel meer aanslagen pleegden in islamitische landen, past niet in dit frame.

Moslims blijven hier

En dan gaat het wringen. Hoe kunnen we gezamenlijk aan een nationale identiteit werken wanneer Nederlandse moslims daar geen onderdeel van vormen? Toch beschouwt één op de twintig volwassen Nederlanders zichzelf als moslim.

Een nationale identiteit zal inclusief moeten zijn. Nederland is van ons allemaal, dus van alle religieuze en etnische groepen die hier nu wonen en die blijven komen. Het zijn allemaal Nederlanders en ze zullen allemaal een onderdeel vormen van onze gemeenschappelijke toekomst.

Degenen die dit nog niet als feit kunnen erkennen en ons willen doen geloven dat we terug kunnen keren naar de jaren 50, spelen met vuur.

De 'Clash of Civilizations' zien we ook terug in het bredere debat over nieuwkomers, immigratie en integratie in Nederland.

Het debat over nieuwkomers is namelijk rond de eeuwwisseling sterk geculturaliseerd. In het begin van de jaren 90, toen ik begon met werken in dit veld, lag het accent nog sterk op de emancipatie en participatie van wat we toen etnische minderheden noemden.

Toen het met die participatie niet zo snel ging als gehoopt en ook de donkere kanten van multiculturele samenleving zichtbaarder werden, werd de verklaring hiervoor steeds vaker, meestal zonder enige onderbouwing, gezocht in de culturele of religieuze achtergronden van minderheden.

Voor sociaal economische factoren was, wat mij betreft ten onrechte, minder aandacht.

Clash op Perceptions

We hebben de laatste decennia niet alleen te dealen met een Clash of Civilizations, maar ook met een Clash of Perceptions, een strijd om percepties, om beelden of frames. We definiëren onszelf en de ander vooral in beelden. We zien de ander daarbij niet meer als individu, maar als onderdeel van een ingebeeld collectief. Dat zie je zelfs terug in sommige publicaties van het CBS over religie. Dan wordt er, als het over christenen gaat, keurig een onderscheid wordt gemaakt tussen verschillende denominaties, maar worden 'de moslims' afgeschilderd als een monolithisch blok.

En daarmee kom ik op het punt waar onafhankelijke processen, zoals de zoektocht naar een eigen Nederlandse identiteit, het culturaliseren van problemen en de effecten van de opkomst van nieuwe en commerciële media, elkaar onderling beïnvloeden en versterken.

De zoektocht naar een identiteit, een gemeenschappelijk huis, vindt namelijk plaats in een tijdperk waarin nieuwe media een belangrijke rol zijn gaan spelen. Het gaat daarbij steeds meer om beelden die we van onszelf en van anderen creëren.

Dat begint met onze eigen percepties en vooroordelen.

Wanneer ik u vraag naar uw favoriete columnist,dan is de kans groot dat u iemand noemt met ongeveer dezelfde opvattingen als uzelf. We vinden een columnist meestal goed, wanneer hij of zij hetgeen wij zelf al vinden, treffend, mooi of grappig onder woorden kan brengen. We worden als mensen namelijk graag in onze mening en vooroordelen bevestigd. Die behoefte is ook van invloed op ons mediagebruik.

Bij de introductie van het internet was de hoop dat de surfende mens juist met een veel grotere diversiteit aan meningen geconfronteerd zou worden, maar het omgekeerde bleek volgens Amerikaans onderzoek het geval: we nemen massaal vooral informatie tot ons die ons bevestigt en die ons niet aan het twijfelen brengt.

Het internet is geen ruilmarkt van ideeën geworden, maar een echoput. Berichten die op sociale media worden gedeeld, zouden vaak vooraf gegaan kunnen worden door de drie woorden: zie je wel, of ‘ ik zei het toch’.

Je zag dit gedrag ook sterk toen in 2015 en 2016 een relatief grote groep vluchtelingen naar West-Europa kwam. Er waren grofweg twee kampen op sociale media en in de reguliere media:

Het ene kamp leek vooral te willen benadrukken dat de komst van vluchtelingen een gevaar was. Een gevaar voor onze veiligheid, onze manier van leven, onze vrouwen, onze vrijheid, onze welvaart en onze toekomst. Dit kamp verspreidde vooral berichten over criminele vluchtelingen, over gelukszoekers, over verkrachters, over orthodoxe gelovigen, over mogelijke terroristen onder de vluchtelingen en over West-Europeanen die langer op woning of zorg moeten wachten.

Het andere kamp leek juist weer vooral oog te hebben voor het leed van de vluchtelingen en besteedde geen of weinig aandacht aan de negatieve aspecten van de komst van vluchtelingen. In de berichten die zij deelden, klonk vooral sympathie en empathie door voor de vluchtelingen, zeker voor de kinderen, en werden mogelijke problemen al snel gebagatelliseerd.

Dat deze kampen op sociale media goed zichtbaar waren, is niet onverwacht. Dat deze kampen ook in de reguliere media herkenbaar aanwezig waren, vond ik wel zorgwekkend.

Tot slot

Ik weet niet of we hard kunnen stellen dat we in Nederland minder verdraagzaam zijn geworden ten aanzien van de komst van vluchtelingen. Nog steeds zijn er heel erg veel Nederlanders die de opvang van vluchtelingen steunen en zich daar actief voor inzetten.

Verzet tegen de komst van vluchtelingen is er waarschijnlijk altijd geweest, het is alleen de laatste jaren, mede dankzij sociale media, wel een stuk zichtbaarder geworden en heeft ook nadrukkelijk aandacht en steun gekregen van politici en van enkele media.

Ik vind het naïef om geen oog te hebben voor problemen die kunnen ontstaan met de komst van vluchtelingen. Terecht dat daar dus aandacht aan wordt besteed.

Maar wat ik zorgwekkender vind is wanneer de komst van vluchtelingen wordt geframed alsof het om een clash of civilizations gaat. Wanneer vluchtelingen niet meer als individuen gezien worden, maar alleen als onderdeel van een groep, een gevaarlijke groep, benaderd worden.

Wat me ook zorgen baart is de manier waarop het debat wordt gevoerd. Dit gebeurt gepolariseerd met weinig ruimte voor twijfel. Ik vind dat een gevaarlijke ontwikkeling. Twijfel is van wezenlijk belang. Vooruitgang is namelijk zelden geboekt door mensen die dogmatisch overtuigd waren van hun eigen gelijk en veel vaker door mensen die buiten de lijntjes kleurden en durfden te twijfelen.

Wijsheid komt van mensen die zoveel kennis hebben dat ze beseffen hoe weinig ze weten en humor komt tot bloei wanneer er ruimte is voor relativering en vooral zelfrelativering.

Ik zou willen pleiten voor een herwaardering van de twijfel. Dogma's leiden tot polarisatie en in het ergste geval tot ideologische of religieuze ruzies en oorlogen. Twijfel is een veel beter recept voor vrede, creativiteit en prettig samenleven.

Bij twijfel hoort jezelf en de ander de ruimte geven om van mening te veranderen. Twijfel betekent dat je kritisch moet blijven luisteren naar verhalen die je via de media bereiken. Wees mediawijs. Check feiten en luister ook naar andere meningen. Twijfel geeft ook de ruimte om mensen niet op grond van vooroordelen te benaderen, maar oprecht interesse in ze te hebben. Twijfel maakt het gemakkelijker empathie op te brengen. De wereld zal er beter op worden.....tenminste, dat denk ik.

Ik geloof mede daarom ook niet in het vaststellen van een nationale identiteit. Dat gaat nooit lukken. Er is in Nederland geen enkele 'onze manier van leven' waarin alle Nederlanders zich herkennen. En dat is maar goed ook. Die identiteit is bovendien altijd dynamisch en veranderlijk.

En wanneer we dan toch een behoefte hebben onze nationale identiteit te definiëren, laten we ons dan veel minder op het verleden en veel meer op de toekomst richten. Laat het dan gaan over een toekomstige samenleving die we willen hebben en waar alle Nederlanders een onderdeel van kunnen zijn en niet over een samenleving die we misschien ooit hadden en die zeker nooit meer terug zal komen.

Laten we verworvenheden als de universele mensenrechten en tal van vrijheden, waaronder die van meningsuiting en die van godsdienst, koesteren en verder uitbreiden. Geef binnen de wettelijke kaders alle ruimte aan het individu, stop mensen niet in de gevangenis van een collectieve etnische of religieuze identiteit.

Geef de ruimte om 'anders' te zijn en pak vormen van discriminatie en uitsluiting keihard aan. De individuele vrijheid om bijvoorbeeld te zijn wie je bent, te vinden wat je wil of lief te hebben wie je wil, is kostbaar en leidt vanzelfsprekend tot een steeds diversere samenleving waarin het soms flink kan botsen en schuren.

Laten we ons niet leiden door angst voor verandering en laten we kritiek op ons verleden of heden vooral niet gaan definiëren als zelfhaat. Kritiek op de eigen cultuur is nog geen cultuurrelativisme. Juist twijfel en zelfreflectie zorgen voor vooruitgang, kennis, verandering, relativering en humor.

Laten we leren van het verleden en werken aan een samenleving waar zo veel mogelijke Nederlanders zich een onderdeel van kunnen voelen en trots op kunnen zijn. Dat kan door enerzijds van nieuwkomers te verwachten dat ze zich houden aan onze spelregels, maar door ze tegelijkertijd ook de ruimte te geven om binnen die regels zichzelf te zijn.

Op die manier blijft er voldoende basis om vluchtelingen, ook in de toekomst, welkom te heten en snel een onderdeel van de samenleving te laten worden.

Dankuwel.